

Kitabın Adı: İstanbul - Hayalden Gerçeğe Sözden Yazıya
Röportajlar: Neşe Mesutođlu

Yayın Yönetmeni: Muharrem Kaşıtoğlu

Editör: Şeniz Baş

Sayfa Tasarımı: Adem Şenel

Kapak Tasarımı: Yunus Karaaslan

© Pozitif Yayınları

Bu kitabın yayın hakları Pozitif Yayınları'na aittir. Her hakkı saklıdır. Tamtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Baskı Şubat 2012

Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifikası No: 1206-34-004355
ISBN 978-605-5514-74-7

Baskı-Cilt : Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven san. Sit. C Blok No:244 Topkapı/İstanbul
Tel : 0 212 612 31 85 Sertifika No:12156

GENEL DAĐITIM – ARTI YAYIN DAĐITIM
Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok. Çatalçeşme Han
No: 25/2 34110 Çađalođlu-İstanbul
Tel: (0212) 514 57 87 • Faks: (0212) 512 09 14
satis@artidagitim.com.tr / www.artidagitim.com.tr

POZİTİF YAYINLARI

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok. Çatalçeşme Han
No: 25/2 34110 Çađalođlu-İstanbul
Tel: (0212) 514 57 87 • Faks: (0212) 512 09 14
Tel: (0212) 512 48 84 • Fax: (0212) 512 09 14
www.pozitifkitap.com

İstanbul

Hayalden Gerçeğe Sözden Yazıya

Röportajlar: Neşe Mesutođlu

İSTANBUL DIŐINDAKİ CEMAATLER GİTTİ

RİFAT BALİ

Yazar

Türkiye azınlıklar tarihiyle ilgili araştırmalarıyla tanınan Rifat Bali, Yahudi cemaatinden olmasına karşın bağımsız bir çizgide durmayı seçti her zaman. Sohbetimiz boyunca da klişe sözcüklerden uzak kaldı. İstanbul'un "görünmeyen" dünyasının mütevazı sesi analizci, objektif ve mesafeliydi. Avrupa yakasının bu sadık sakini İstanbul'un merkezinde, ama hengameden uzakta yaşarken eğlencesini içinde bulduğunu söyledi.

• *Musevi ve Yahudi arasında fark var mı?*

Bir fark yok. Türkiye'de algılama açısından bir fark vardı. Fransızcada "Israélite" ve "Juif" diye var. "Israélite" daha kibar, "Musevi" gibi yani. '30'lu '40'lı senelerde "Yahudi" biraz daha olumsuz anlam yüklenmiş bir kelime gibiydi. Bunun böyle olmadığını anlatmak için Türkiye'deki Yahudiler "Yahudi" kelimesini kullanıyor. Bugün negatif anlamı yok artık.

• *Hitler'in iktidarda olduğu dönemde, İstanbul'daki etkileri nasıldı?*

Araştırmalarım göre kötü bir dönemdi. Özellikle Mu-sevilerde büyük korku vardı. Az veya çok neler olduğunu

görüyorlardı. Naziler Türkiye'ye saldırırsa sonlarının geleceği korkusu vardı. Herkes için kötü bir dönem, ama yokluğun, sefaletin, karaborsanın olduğu, orta sınıfın zor yaşadığı bir dönem. Gayrimüslimler açısından başka zorluklar var. Museviler açısından iyi bir lisanla Türkçe konuşmama konusunda tenkitler var basında. Onu '41'de askere alınıp çalıştırılma, '42'de Varlık Vergisi izledi.

- **Yirmi Kur'a Nafia Askerleri isimli bir kitabınız da var. Yirmi Kur'a askerliği anlatır mısınız?**

"Kur" a bir askeri terim. Sene aralığını gösteriyor. Mesela 1910 ile 1930 arasında doğanlar "20 kura" sayılıyor. Hepsini birden askere alınıyor. Osmanlı döneminden gelir. '41'deki bu eski geleneğin tekrar yürürlüğe konması. Cumhuriyet'teki ilk örnek. Bunun arkasındaki sebep de şu, '41'de Naziler Trakya hududuna yaklaşmış, saldırmasından korkuluyor. Tarihsel nedenlerden ötürü hükümet gayrimüslimlere karşı tedirginlik duyuyor. "Eskiden ihanet ettiler, yine '5. kol' gibi çalışırlar," diye düşünülüyor. Bu nedenle 41 Mayıs-42 Temmuz arasında hepsi askere alınıp istihdam edildi. Oysa Naziler Türkiye'yi istila etseydi Yahudiler zaten yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalırdı. Hatıratlardan görünen çok da zor şartlar altında çalışmıyorlar, bir nevi sayfiye gibi. Fakat belirsizlik büyük bir travma yaratıyor.

- **Bu dönemde İstanbul "Struma" isimli misafirine kapılarını açmıyor.**

'42'de gelen mülteci gemisi. Romanya'daki Romen Mülteci Filistin'e taşıyan bir mülteci gemisi. Ama Filistin'e

girme izinleri yok. İstanbul'da alınır diye yola çıkıyorlar. Türkiye de izin vermiyor onlara. 65 gün sonra geri yolluyor Karadeniz'e, orada bir Alman denizaltı tarafından batırılıyor. 760 kişi ölüyor.

- **Vehbi Koç'un bir kişiyi kurtardığı söylenir.**

Bu doğrudur. O sırada İstanbul Emniyeti'nde görevli olan İhsan Sabri Çağlayangil de anılarında yazdı. Vehbi Koç'un indirdiği kişinin ismi bugün "Mobil Oil" diye bilinen "Sokoni" petrol şirketinin Romanya'daki müdürüydü. O da gemideydi. Şirketin merkezi, o dönemin en önemli işadamı olarak Vehbi Bey'i arar. O da İhsan Sabri Bey'e bahseder. O kişi ailesiyle indirilir. Bir de hamile bir kadın indirilir. Buhran döneminde his diye bir şey kalmıyor. Ankara'nın tavrı, bu gemiye izin veririm arkası gelir ve Nazilere karşı tarafsızlık politikamı tehlikeye atardı. O dönem Türkiye Musevileri açısından da karanlık, korkulu bir dönem.

- **"Aliya" onunla mı bağlantılı?**

Aliya birçok sebeple bağlantılı. "Aliya" yükselmek ve anavatana göç etmek anlamına geliyor. "İsrail anavaatan, hayaller gerçekleşti, göç ediyoruz," diye düşünülüyor. İnsanların hafızasında en son olan hadise kalır. O dönemde en son hadise '42-'43'teki Varlık Vergisi. Öbürleri az çok unutulmuş. '43'te kaybedilen servetler ve sürgün nedeniyle o dönemin gençlik kesiminde, "Bu ülkede bize bir gelecek yok," gibi bir kanaat hasıl oluyor. Aliya, '44-'45'te başlıyor. Çok idealist olan gençler Filistin'e kaçmaya başlıyorlar.

'48'de hem o hem de "Beklediğimiz anavatan kuruldu. Sür ve bal ülkesi," gibi bir algılamaya var. Umudumuz var.

- **Musevi toplunun nüfusunda ne kadar azalma oldu?**

O göç '49 ve '50 yılları arasında gerçekleşti. Türkiye'nin ilk kitlesel göçü Almanya'ya giden Türklere önce ilk kitlesel göç. O dönemin nüfusu 75 bin civarındaydı. Bir senede 35 bin kişi göç etti. Yarı yarıya indi. Bugün Musevi nüfusu resmi rakamı 25 bin. Bana kalırsa daha az. Anadolu ve Trakya boşaldı. İstanbul dışı cemaatler boşaldı gitti. Bugün sadece İzmir ve İstanbul'da var. Tek tük Adana'da, Ankara'da var, ama kayda değer bir rakam değil.

- **İstanbul'da çocukluk hatıralarınızda iz bırakan yer neresi?**

Bugün TRT binasının olduğu yere "Le Jardin de petit champ" denirdi. Fransızca kitaplarda, Pera literatüründe böyle geçirdi. O tarihte Pera tamamen Fransızcanın egemenliği altındaydı. Beyoğlu'nda yaşayan iyi ailelerin git-tiği, çocuklarının eğlendiği bir parktı. O parkın bir kısmı bugün açık otopark.

- **Yaz aylarının favori semtleri hangileriydi?**

Yazın Florya'ya gidiyorduk. '80'li yılların başına kadar '70'li yıllarda özellikle Avrupa yakasında oturanlar "sayfiye" diye Anadolu yakasına göç ederdi. Bostancı'da, Cadebostan'da denize yakın olmak için yazlık ev kiralanırdı. Biz de evlendikten sonra bir müddet yaptık. Bu da bitti. Fakat bitmeyen, onlarca yıldır değişmeyen tek şey Adalar'dır.

- **Adalar'ın İstanbul Musevileri için önemi nedir?**

Adalar'a gitmek 1920'lerden beri devam eden bir alışkanlıktır. Çocuklardan dolayı altı yedi sene ben de gitmek zorunda kaldım. Bana son derece zor geldi. O tarihlere deniz otobüsü yoktu. Yapamadım, ben İstanbul'da kalıyordum. Ama bugün bile devam eden bir alışkanlık. İnsanların evleri var. Okul bitince hemen göç ediyorlar. Okullar açılana kadar orada kalıyorlar ve geri dönüyorlar.

- **Eğlence İstanbul gecelerinde yaşamırken gençler Adalar'a gitmeyi tercih ediyor mu?**

Gençler açısından eski Adalar'la bugün arasında fark var. Türkiye'de '80'li yıllara kadar bu kadar fazla eğlence mekânı yoktu. O zaman Adalar'a giden 18-20 yaşındaki bir gencin arayışı yoktu. Orada kalıyordu. Bugün değişti. Adalar'a giden gençler için tatmin edici değil. Büyükkada'da bir eğlence yeri var. Oraya gidiyorlar. Herkes aynı Ada'da kalmıyor ya da İstanbul'da kalıyorlar.

- **Eğlence yerleri İstanbul'da. Adalar'a gitme alışkanlığımı yeni nesil değiştirebilir mi?**

Evlene kadar olabilir. Evlendikten sonra atalarının alışkanlığı devam edecek. Arkadaşları da oraya gidiyor. Hiç kimseden kopmamak için bu alışkanlık devam ediyor bir şekilde. Adalar da kendi içinde gruplaşıyor.

- **Nedir bu gruplar?**

Burgazada eskiden Rumların çok olduğu bir yerdi. Bugün daha az. Museviler ve biraz Ermeniler var. Büyükkada herkesin olduğu bir yer. Heybeliada'da Müslüman Türkler,

Kınalıada'da daha çok Ermeniler var. Eskiden mahdut, kısıtlı imkânları olan bir aile babası olsanız dahi gitmek gibi bir sosyal zorunluluk vardı.

- *Yazın Ada'ya gitmek neden bir zorunluluktu?*

Çünkü evlenecek çağda bir kızınız varsa göstermek lazım onu. Nerede bulacak müstakbel eşini? Oralarda bulacak. Zorunluluktu. İnsanlar başka şeyden kısıp Ada için kira parası ayırıyordu.

- *İstanbul'da hangi yıllarda yaşamak isterdiniz?*

Yaşadığım dönemden memnunum, geçmişe bakmıyorum. Bu dönemin teknolojisi var. Altyapısı daha gelişmiş bir gelecekte yaşamak isterim.

- *Eğlenmek için nerelere gidiyorsunuz?*

İyi ki eşimin önünde sormadınız. Dert manzumesiyle karşılaşırdınız. Benim bir eğlencem yok. Zevk aldığım işi yapıyorum. Bu da benim eğlencem. Evle bürom arasında mekik dokuyorum. Hafta sonu Tünel'e, Beyazıt'a kadar yürürüz.

- *En sevdiğiniz restoranlar nereleri?*

Hiç gitmiyoruz. Çok fazla patırtı var. Akustik problemleri mi var? Sürekli bir uğultu oluyor. Tavanların basık olmasından mıdır, konuştuğunuzu anlamıyorsunuz. Bir de büyük masalar çıktı. Mahremiyet de kalmıyor. Evde buluşmayı tercih ediyoruz.